

Особистий життєвий простір ліцеїста в умовах гуртожитку

Ірина БОГОМАЗ,

вихователь ліцею

Проблема індивідуального життєвого простору не є новою, однак потребує подальшого вивчення. Означене поняття було предметом дослідження екології, філософії, соціології, психології. Зважаючи на це, його розглядали під різними кутами зору, з різних позицій і підходів. У психологічній науці є декілька шкіл, які розвивають ідею життєвого простору як структури, яку визначає система ставлення людини до світу. Це бачимо, зокрема, у працях Ф.Є. Василюка, С.Л. Рубінштейна, Г.П. Щедровицького.

Англійське слово «privacy» має аналоги в багатьох мовах. Українською його можна перекласти як «певна особиста сфера, доступ до якої стороннім можливий тільки з дозволу власника». Інакше кажучи, це такий простір у житті людини – чи то територія її житла, чи сфера її почуттів, – куди інші не можуть потрапити без «запрошення».

Зазвичай під особистим простором мають на увазі комунікаційну дистанцію, або тілесний простір. Психологи виокремлюють чотири зони:

- інтимна зона, що не перевищує 40–50 см – відстані простягнутої руки; сюди допускають тільки найближчих людей, а вторгнення «чужаків», яке може викликати дискомфорт і тривогу, сприймають вороже;

- персональна зона радіусом від 50 см до 1,5 м – це дистанція особистої бесіди;

- соціальна зона – відстань від 1,5 м до 3,5–4 м – зона для контактів зі сторонніми людьми;

- публічна зона – до 7 метрів – може навіть не сприйматися як така, що стосується певної особистості.

Звичайно, наведені параметри умовні, бо залежать від особливостей конкретної людини: темпераменту, характеру і навіть особливостей етнічно-культурного середовища.

Особистий простір має не тільки дистанційний (тілесний) вимір, а й інші, не менш важливі. *Особистий предметний простір* – це речі, до яких тільки конкретна людина має доступ і більше ніхто. «Хто їв з моєї чашки і все з'їв? Хто сидів на моєму стільці і зрушив його з місця? Хто лежав у моєму ліжку?» – з дитячих років пам'ятаємо казку про дівчинку, яка вторглася в чужий простір і користувалася чужими особистими речами. *Особистий емоційний простір* – це почуття й емоції, які людина хоче пережити на власний розсуд. *Особистий ментальний простір* – це вибір людиною занять, різноманітних захоплень, це право на таємницю (щоденник, особиста пошта). Ментальний простір – це особистий спосіб мислення, вірування, цінності, навіть страхи та сумніви. Але тільки людина сама вирішує, як

ними розпоряджатися. Сюди належать і хвилини самотності, спокою, тиші.

Здебільшого для енергійних і творчих людей абсолютна спільність несприйнятлива. Але ж саме для таких дітей було створено ліцей при Донецькому національному університеті. Безумовно, не з будь-якою талановитою дитиною зручно працювати педагогові. Зазвичай творча особистість не вміє легко адаптуватися до нових умов навчання і виховання, нестандартно мислить, нестандартно виявляє емоції, взаємодіє з іншими. А ще й незвичні умови проживання: з дому – та в гуртожиток!

Завдяки комплексу «ліцей – ВНЗ» досягається спадкоємність у змісті і методах соціалізації і вихованні особистості. Учні ліцею, які приїхали з інших міст області, мешкають в одному з гуртожитків університету. Адміністрація ліцею разом з адміністрацією університету намагається створити максимально комфортні умови для життя ліцеїстів. Площа кімнати в гуртожитку – 21 кв.м. Дітей селять по двоє або по троє. Вихователь обов'язково враховує профіль навчання ліцеїста, його місце проживання, адже учні бувають з одного міста або навіть з одного класу. Застереження в обладнанні кімнати чи розташуванні меблів є тільки таке: ніщо не повинно загрожувати життю і здоров'ю дитини! Наприклад, заборонено ставити ліжка біля електророзеток, подовжувачі можуть бути тільки по периметру кімнати, на підвіконнях – обов'язково обмежувачі. І все, жодної уніфікації. Дітям надається можливість самим облаштовувати свої кімнати. Звичайно, вихователь допомагає, дає поради, як зручніше розташувати меблі, як естетично привабливо прикрасити своє житло. Але це тільки поради, жодного обмеження дитячої творчості.

Діти живуть за розпорядком дня, складеним з урахуванням особливостей робочого ритму ліцею, затвердженим його директором і узгодженим з медичним працівником та психологом. Звичайно, вихователь стежить, щоб діти дотримувалися його, але надто суворого виконання не вимагає. За

рекомендованим режимом, діти мають готувати уроки з 17.00 до 21.00. Але багато хто любить відпочити, поспати вдень. Хочеш спати – відпочинь, але 1–1,5 години цілком достатньо. Або за розпорядком дня ліцеїст має лягати спати о 22.00. Але якщо дитина не встигла виконати заплановану роботу, ніхто не вкладає її силоміць у ліжко. Будь ласка, можеш працювати, але не заважай відпочивати іншим.

Для розширення особистого життєвого простору на поверсі завдяки зусиллям адміністрації ліцею та за сприяння адміністрації студмістечка університету було створено спеціальну кімнату. Це колишній хол, який має декілька зон: для навчання (обладнано партами, настільними лампами) і для відпочинку (тут є диван, крісла, невелика бібліотека, телевізор). Отож, не заважаючи один одному, діти можуть готувати уроки або змістовно відпочивати. Є одна приємна особливість: на дивані або в кріслі вони зазвичай вчать напам'ять вірші або пишуть на чернетці твори.

Збільшення кількості нуклеарних однодітних сімей, у яких дитина концентрує на собі увагу, любов, провокує так званий «синдром єдиної дитини». А.Адлер писав, що єдина дитина володіє водночас найкращим і найгіршим, її позиція унікальна: вона і найстарша, і наймолодша в родині, їй нема з ким конкурувати за «місце під сонцем». Єдина дитина в нуклеарній сім'ї звикає до цілковитої турботи, любові, підтримки, захисту дорослих. Зазвичай головними рисами характеру такої дитини є егоцентризм і залежність, нерозуміння проблем інших людей. З іншого боку, сьогодні в Україні розпадається кожна друга сім'я. Кількість розлучень становить 58% від загальної кількості одружень. Вплив неповної сім'ї на формування дитини виявляється насамперед у тому, що вона не одержує достатньо любові, у неї не належно розвиваються необхідні для подальшого життя якості особистості.

Із 32 ліцеїстів, які мешкають у гуртожитку в 2009/2010 н.р., 11 осіб (30%) – єдині діти в своїх сім'ях і ще 11 (30%) – з неповних сімей. Отже, в 60% дітей формування особистісних якостей у сім'ї могло бути не зовсім правильним. Чи можливе виникнення конфліктів? Коли вони виникають найчастіше? Хто більше конфліктує – хлопці чи дівчата? Через що чи кого найчастіше сваряться дівчата? Як вони вирішують конфлікти? Якщо пригадати всі сварки, які виникали в гуртожитку за останні п'ять років, то можна сказати, що, загалом, конфліктне розв'язання проблем не характерне для ліцеїстів. Але щороку приблизно в кінці жовтня в одній із дівочих кімнат першого курсу виникає напруження. Звичайно, частково це можна пояснити і вищевказаними причинами, крім того, дівчата чутливіші, ніж хлопці, до міжособистісних стосунків. Хлопцям важливіше щось зробити разом, ніж просто спілкуватися. Дівчата більше критикують і повчають, вони емоційніші, тому менше здатні відділити об'єктивні події від особистих переживань. Майже

всі конфлікти у гуртожитку виникають через неповагу до прав ближнього, невміння тримати певну дистанцію у стосунках, не заходячи на «чужу територію». Певну виховну роботу в цьому напрямі проводять психолог і вихователь гуртожитку: індивідуальні бесіди, ігри-тренінги вирішення конфліктних ситуацій, консультації, розселення. Ми плануємо проводити тестування для визначення особистісних рис характеру, щоб формувати склад кімнат з урахуванням його результатів. Це надасть додаткові можливості, щоб запобігти виникненню конфліктів.

Попри все, ще раз наголосимо, що в гуртожитку для кожного ліцеїста створюють індивідуальний життєвий простір, формують шанобливе ставлення до життя іншої людини, як і до власного, готують до нових соціальних умов майбутнього тощо. Саме в гуртожитку під час спілкування відбувається перехід від накопичення інформації до набуття вмінь і навичок вирішення проблемних ситуацій. У звичайних умовах у дітей часто простежуються розбіжності між правильним вербальним відтворенням моральних знань і реальною поведінкою, що пояснюється недостатністю досвіду. Життя в гуртожитку активізує цей аспект виховного процесу.

Література

1. *Алфімов В.М.* Сучасний український ліцей. – К., 1995.
2. *Бікеєва А.* Поради стосовно самого себе // Відкритий урок. – 2007. – №3.
3. *Василюк Ф.Е.* Жизненный мир и кризис: типологический анализ критических ситуаций // Психологический журнал. – 1995. – №3.
4. *Рубинштейн С.Л.* Проблемы общей психологии. 2-е издание. – М., 1976.
5. *Хорій Л.* Хлопчиська та дівчиська: особливості виховання // Виховна робота в школі. – 2006. – №3.
6. *Хромова О.* Особливості і тенденції розвитку сучасної української сім'ї // Шкільний світ. – 2006. – №38.
7. *Шелестова Л.* Щоб у таборі було комфортно // Шкільний світ. – 2005. – №20.

Анотації

У статті розглянуто структуру особистого життєвого простору ліцеїстів в умовах гуртожитку, вказано практичні шляхи щодо його розширення в рамках системи «ліцей – університет».

В статтє рассматривается структура личного жизненного пространства лицеистов в условиях общежития, указаны практические пути его расширения в рамках системы «лицей – университет».

The structure of personal live space of students in lyceum in conditions of leaving in hostel is discovered in this article. It opens us practical ways of widening of live space in the system called «lyceum – university».